MUSTAQİLLİK DAVRİ POETİK JARAYONİNİNG BADİİY-FALSAFİY MANZARASİ VA ZULFİYA POEZİYASİNİNG ŞAKLLANİŞ MUHİTİ

Şahnaz SAFİBEYLİ
Ozarbayjon Milliy Fanlar Akademiyasi
Nizomiy Ganjaviy nomidagi Adabiyot instituti
"Ozarbayjon–Turkmaniston–Özbekiston adabiy aloqalari"
bölimi ilmiy xodimi. ***E-mail****: Shahnaz.nasibli94@mail.ru*
ORCİD İD: 0009-0000-4071-8883

Annotatsıya: Uşbu ilmiy maqolada XX asr oxiri va mustaqillik davri özbek hamda ozarbayjon şe'riyatining umumiy badiiy-falsafiy manzarasi, uşbu adabiy munosabatlarning şakllaniş va rivojlaniş xususiyatlari tahlil qilingan. Tadqiqot Özbekiston xalq şoiri Zulfiya Isroilova hamda Ozarbayjon xalq şoirasi Mirvarid Dilbozi badiiy merosining tipologik parallellari asosida olib borilgan. Maqolada sovet mustabid tuzumining oğir mafkuraviy tazyiqlari, 1930-yillardagi qatağon fojialari, milliy va tarixiy xotirani badiiy qayta tiklaş masalalari şoiralarning asarlaridan olingan bevosita iqtiboslar orqali çuqur örganilgan.

Xususan, Zulfiya ijodining şoh asari hisoblangan "Xotiram siniqlari" avtobiografik dostoni, şuningdek, "Sensiz", "Qatra", "Ne baloga etding mubtalo", "Muşoira", "Oydinda" va "Tun" kabi falsafiy-elegik lirikasi, tabiat tasvirlari qiyosiy adabiyotşunoslik prinsiplari asosida matnşunoslik nuqtayi nazaridan şarhlangan. Qiyosiy tahlillar natijasida har ikki şoira ijodidagi lirik qahramonning qismat qarşisida bukilmas, mağrur va ayni paytda daxldor insoniy tabiati, Şarq va turkiy dunyo ayoli arxetipining sotsial-psixologik xususiyatlari oçib berilgan. Maqola özbek-ozarbayjon adabiy aloqalari va qiyosiy şe'riyatşunoslik yönalişidagi fundamental manba bölib xizmat qiladi.

Kalit sözlar: *Zulfiya Isroilova, Mirvarid Dilbozi, mustaqillik davri şe'riyati, badiiy-falsafiy manzara, qatağon, Istiqlol, "Xotiram siniqlari", doston, lirik qahramon, tipologik qiyos, elegik qayğu.*

THE ARTİSTİC AND PHİLOSOPHİCAL LANDSCAPE OF THE INDEPENDENCE PERİOD POETRY AND THE FORMATİON ENVİRONMENT OF ZULFİYA'S POETRY

Shahnaz SEFIBEYLI

Abstract: This scientific article examines the general artistic and philosophical landscape of late 20th-century and independence-period Uzbek and Azerbaijani poetry, exploring the formation and developmental çaracteristics of this literary environment. The study is conducted through typological parallels between the creative heritages of the People's Poet of Uzbekistan, Zulfiya Israilova, and the People's Poet of Azerbaijan, Mirvarid Dilbazi. The article profoundly analyzes the severe ideological pressures of the Soviet totalitarian regime, the tragic repressions of the 1930s, and the issues of

artistic restoration of national and historical memory, backed by specific and extensive textual citations from the poets' works.

Particularly, Zulfiya's autobiographical dastan "Xotiram siniqlari" (Fragments of My Memory), whiç is considered the masterpiece of her epic thought, along with her philosophical-elegiac lyrics suç as "Sensiz", "Qatra", "Ne baloga etding mubtalo", "Muşoira", "Oydinda", and "Tun", as well as her nature poetry, are subjected to deep semantic and textual interpretations within the methodology of comparative literature. The comparative analysis reveals the socio-psyçological traits of the lyric hero in the works of both poets—portraying a proud, unyielding individual in the face of tragic fate, while representing the profound arçetype of Eastern and Turkic womanhood. This article serves as a fundamental resource for researçers in the fields of Uzbek-Azerbaijani literary relations and comparative poetics.

Keywords: *Zulfiya Israilova, Mirvarid Dilbazi, independence period poetry, artistic-philosophical landscape, repression, Independence, "Xotiram siniqlari", dastan, lyric hero, typological comparison, elegiac grief.*

MÜSTƏQİLLİK DÖVRÜ POETİK PROSESİNİN BƏDİİ-FƏLSƏFİ MƏNZƏRƏSİ VƏ ZÜLFİYYƏ POEZİYASININ FORMALAŞMA MÜHİTİ

Şahnaz SƏFİBƏYLİ

Xülasə: Təqdim olunan elmi məqalədə XX əsrin sonları və müstəqillik dövrü özbək və Azərbaycan poeziyasının ümumi bədii-fəlsəfi mənzərəsi, bu ədəbi mühitin formalaşma və təkamül xüsusiyyətləri təhlil edilmişdir. Tədqiqat işi Özbəkistanın Xalq şairi Zülfiyyə İsrailova və Azərbaycanın Xalq şairi Mirvarid Dilbazi bədii irsinin tipoloji paralelləri əsasında aparılmışdır. Məqalədə sovet totalitarizminin sərt ideoloji təzyiqləri, 1930-cu illərin dəhşətli repressiya faciələri, milli və tarixi yaddaşın poetik bərpası məsələləri şairələrin əsərlərindən gətirilən birbaşa və geniş sitatlarla dərindən araşdırılmışdır.

Xüsusilə, Zülfiyyə yaradıcılığının şah əsəri hesab olunan "Xotiram siniqlari" (Xatirəm sınıqları) avtobiografik dastanı (poeması), həmçinin "Sensiz", "Qatra", "Ne baloga etding mubtalo", "Muşoira", "Oydinda" və "Tun" kimi fəlsəfi-elegik lirikası, eləcə də təbiət peyzajları müqayisəli ədəbiyyatşünaslıq prinsipləri kontekstində mətni baxımdan şərh olunmuşdur. Müqayisəli təhlillər nəticəsində hər iki şairənin yaradıcılığındakı lirik qəhrəmanın tale qarşısında sınmaz, məğrur və eyni zamanda bəşəri duyğulara daxilən bağlı mənəvi xarakteri, Şərq və türk dünyası qadın arxetipinin sosial-psixoloji özəllikləri üzə çıxarılmışdır. Bu məqalə özbək-Azərbaycan ədəbi əlaqələri və müqayisəli poetika sahəsində tədqiqat aparan mütəxəssislər üçün fundamental elmi mənbə rolunu oynayır.

Açar sözlər: *Zülfiyyə İsrailova, Mirvarid Dilbazi, müstəqillik dövrü poeziyası, bədii-fəlsəfi mənzərə, repressiya, İstiqlal, "Xotiram siniqlari", dastan, lirik qəhrəman, tipoloji müqayisə, elegik kədər.*

KIRIŞ

XX asr oxirida SSSR-ning parçalanişi va turkiy respublikalarning öz mustaqilligini qölga kiritişi xalqlarning ijtimoiy-siyosiy hayotida bölgani kabi, badiiy tafakkur tizimida ham tub burilişlar yasadi. Ön yillar davomida hukmronlik qilgan sotsialistik realizm metodining ma'muriy-mafkuraviy qoliplari inqirozga yuz tutdi. Uşbu tarixiy ötiş davri özbek va ozarbayjon şe'riyatida estetik mezonlarning yangilanişi, bir xillaştirilgan badiiy prinsiplardan ozod böliş va falsafiy izlanişlarning universallaşuvi bilan xarakterlanadi. Mustaqillik davri poetik muhiti bir tomondan qlobal adabiy oqimlarga eşik oçgan bölsa, ikkinçi tomondan mustabid tuzum davrida toptalgan tarixiy xotirani tiklaş va milliy arxetiplarga qaytiş jarayonini boşdan keçirdi.

Bunday murakkab, ziddiyatli va ayni paytda boy adabiy-tarixiy bosqiçda ijodining eng yetuk davrini yaşagan, fardiy uslubini milliy ozodlik va istiqlol tölqini içida namoyon eta olgan buyuk ijodkorlardan biri Özbekiston xalq şoiri Zulfiyadir (1915–1996). Uning öziga xos badiiy olami mustaqillik davri şe'riyatining umumiy koordinatalari daxlida şakllandi va Ozarbayjon şe'riyatining yirik siymosi Mirvarid Dilbozi (1912–2001) ijodi bilan bevosita tipologik öxşaşlikni taşkil etdi. Davrning badiiy-falsafiy manzarasi va har ikki muallifning badiiy merosini lirik asarlar kontekstida tahlil qilmay turib, uşbu san'atkorlar poeziyasidagi yangilik hamda vorislik aloqalarini fundamental darajada anglaş imkonsizdir.

Elegık QayğUdan Mağrurlıkka: Zulfiya Lırıkasıda Psıxologık Transformatsıya – Zulfiya poeziyasining badiiy-falsafiy manzarasida şaxsiy iztirobni ijtimoiy va umumbaşariy miqyosga kötariş yetakçi estetik prinsip hisoblanadi. Şoiraning ijodiy muhitini tanzim etgan eng katta psixologik silkiniş uning umr yöldoşi, atoqli özbek şoiri Hamid Olimjonning bevaqt vafoti böldi. Uşbu yöqotiş uning şe'riyatida uzoq yillik elegik yönalişning asosini belgilab berdi. Biroq Zulfiya poeziyasi ojizlik yoki faryod şe'riyati emas; u qayğuni mağrurlikka va hayotga bölgan çeksiz muhabbatga aylantirişning falsafiy namunasidir.

Şoiraning maşhur *"Sensiz"* şe'ri uşbu ekzistensial ötişning yaqqol dalilidir. Muallif yozadi:

Mana, bir umrni yaşadim sensiz,
Qaytmas şodliklarning qaytişin kutib,
Tobuting boşida ço'kkanimda tiz,
Farzandlar ko'tardi qo'limdan tutib.
Şundan beri tikman. Har nega qalqon,
Baxtga, bahorga ham, qişga, qayg'uga...

Şe'rning ilk misralarida lirik qahramonning tobut boşida tiz çökişi dramatik tarzda tasvirlangan bölsa-da, darhol keyingi bandda *"Şundan beri tikman. Har nega qalqon"* – degan qat'iy bayonot keladi. Bu – Şarq ayolining oğir qismat qarşisidagi bukilmas iroda maqomidir. San'atkor insoniy ojizlikni e'tirof etişdan qoçmaydi, balki uşbu ojizlikni ma'naviy quvvat poydevoriga aylantiradi:

Lekin qolganimda qalbim-la tanho,
Tuyg'ular zoriga solganda quloq.

O'zni zaif, çanqoq sezganda goho,
Alamdan beraman javobsiz so'roq:
Tirik ekan nega taşlab ketmading?

Şe'rdagi "javobsiz söroq" aslida ölimning öziga qarşi estetik isyondir. Tiriklayin ayriliqni ölim ayriliğidan afzal bilgan şoira falsafiy paradosk yaratadi: *"Tirik ayrilişning dog'i og'irmiş... Ketsang ham menga jon tuyg'ungdan aynab, bilardim, qaydadir olasan nafas"*. Bu satrlar lirik qahramonning suyukli insoni şunçaki bu dunyoda jismonan nafas olib yurişi faktining özi bilan ham tasalli topişga tayyorligini körsatadi.

Mirvarid Dilbozi ijodida ham, xususan uruş yillari va qatağon davrida yozgan falsafiy lirikalarida uşbu mağrurlik va "qayğuni yengiş" falsafasi markaziy örin tutadi. Dilbozi ham *"Matonat meniki bölsa, toğlar ham menga boş egar"* degan hayotiy falsafa bilan yaşagan va şaxsiy dardlarini umumbaşariy bardoş darajasiga kötargan edi.

Uşbu elegik çiziqning davomi bölgan *"Ne baloga etding mubtalo"* şe'rida yöqotiş olib kelgan badiiy larza yanada keskin böyoqlarda ifodalanadi:

O'tdi oylar g'am bilan oqib,
Dil topmadi zarra tasallo.
Firoqingda qoldim tutoqib,
Ne baloga etding mubtalo!
Ko'z oçgani qo'ymaydi alam,
Boşim qo'ysam kuydirar boliş...

Şoira ğam seli qarşisida iroda va idrokning ba'zan ojiz qolişini samimiyat bilan bayon etadi: *"Bardoş bermas iroda, idrok, tamoman lol aql, tuşunça"*. Biroq şe'rning yakuni yana katta hayotiy manifest bilan tugaydi: *"Kuyaman-u, bo'lmayman ado"*. Uşbu falsafa – yonib kul böliş, ammo yöq bölmaslik – zamonaviy turkiy şe'riyatning, jumladan Mirvarid Dilbozi lirikasi bilan bevosita hamohangdir.

Badıiy Vaqt va Umr Konsepsıyası: Ötmiş va Kelajakka Retrospektıv Nazar – Mustaqillik davri şe'riyatining badiiy-falsafiy manzarasini belgilaydigan yana bir muhim kategoriya Vaqt va Umr tuşunçasidir. Sotsialistik realizm dikta qilgan "kelajakka tomon mexanik yuguriş" şablonidan voz keçgan yangi şe'riyat fardning öz ötmişi bilan yakkama-yakka qolişini, umr kitobini erkin vof qilib varaqlaşini oldingi planga çiqardi. Zulfiyaning *"Men o'tgan umrga"* şe'ri bu jihatdan yangi badiiy tafakkurning estetik bayonotidir:

Hayot kitobimni bexos varaqlab,
Men ötgan umrga açinmay qöydim.
Tabassum örnida kuldim çaraqlab.
Suyiş kerak bölsa - telbaça suydim.
Men ötgan umrga açinmay qöydim,
Heç kimda körmayin umrimga öxşaş:
Suydim, Erkalandim, Ayrildim, Kuydim,
Izzat nima - bildim. Şu-da bir yaşaş!..

Uşbu misralarda vaqt retrospektiv tahlil süzgəcidən ötkaziladi. Lirik qahramon ötmişiga açinmaydi, çunki u bu umrni birovning buyruği bilan emas, fardiy his-tuyğularining mutloq erkinligi bilan yaşab ötgan. *"Suyiş kerak bölsa - telbaça suydim"* jumlasi şoira öz muhitidagi barça mafkuraviy va dabdabali qoliplarni iç-içidan sindira olganini körsatadi. Umrning qiymati uning rasmiy unvonlari bilan emas, balki emotsional boyligi bilan ölçanadi.

Şu bilan birga, badiiy vaqt tuşunçasi kelajak avlodlar – vorislik konsepti orqali ham talqin qilinadi. Şoiraning nabirasi Uluğbekka bağişlangan *"Nevara"* şe'rida vaqtning muallifdan kelajakka tomon oqişi ramziy yeçimini topgan:

Nevaram quyunday otilib kirib,
Qalamim tagidan qoğozni yular.
Damda varrak yasab kökka uçirib,
Izidan qop-qora közlari yurar...
Nevara bölmasa, odamzod albat,
Özi kaşf etardi, kaşf etganday baxt.

Bolakayning şoira qalami ostidan qoğozni yulib olib varrak yasaşi ğoyat simvolik detaldir. Qoğoz ustidagi qotib qolgan yozuv (ötmiş) varrakka aylanib samoga (kelajakka) uçadi. San'atkor bu manzarani *"Ayrilib qog'ozdan, şe'rdan va huşdan, boqaman varrakboz jonga baxtiyor"* – misralari bilan qarşilaydi. Çunki kelajakning kafolati san'atning qotib qolgan qoliplarida emas, balki hayotning özining tirik oqişidadir. Uşbu avlodlar vorisligi foni Mirvarid Dilbozi şe'riyatida ham muhim estetik funksiya taşkil etadi.

Tabıat Lırıkası va Peyzajnıng Falsafiy Semantıkası – Zulfiya poeziyasida tabiat heç qaçon şunçaki taşqi fon elementi bölib xizmat qilmaydi; u lirik qahramon içki dunyosining közgusi, uning psixologik holatining hamrohidir. Şoira ijodida "Bahor" konsepti ikki xil qutbda namoyon böladi: uyğoniş va firoq (ayriliq).

"Sog'inib" şe'rida şoiraning bahorga bölgan ehtiyoji uning içki iztiroblari bilan ziddiyat hosil qiladi:

Şu kunlarda bahorga zorman,
Navjuvonlik öti tanda yöq.
Kuz singari za'far ruxsorman,
Mevalar ham şoxlardan uzuq...
Yaxşiyamki, qalamga yorman,
Sözlab turar bor dilimni ul.

Şoira jismoniy keksayiş va xastalik olib kelgan tuşkunlikni tabiatning kuzgi manzarasi bilan tenglaştiradi (*"Kuz singari za'far ruxsorman"*). Ammo bu ekzistensial inqirozdan yagona çiqiş yöli – san'at va sözdir. *"Yaxşiyamki, qalamga yorman"* misrasi san'atkorning yolğizligini va uning yagona panohi badiiy ijod ekanini anglatadi.

Uşbu konsepsiyaning şoh namunasi şoiraning *"Bahor keldi seni so'roqlab"* elegiyasidir. Bu asarda Bahor obrazi personifikatsiya qilinib (insonlaştirilib), jonli musofir sifatida tasvirlanadi:

Mana qimmatligim, yana bahor kelib,
Seni izlab yurdi, kezdi sarsari.
Qişning yoqasidan tutib so'radi seni,
Ul ham yoş to'kdi-yu, çekildi nari.
Seni izlar ekan, bo'lib şabboda,
Sen yurgan bog'larni qidirib çiqdi...

Bahorning kelişi şoiraga quvonç emas, balki yöqotişning kölamini eslatuvçi kuç sifatida ta'sir qiladi: *"Neçun qora libos, soçlaringda oq, neçun bu ko'klamda sen parişonxol?"*. Tabiatning abadiy aylanişi bilan inson umrining qaytmasligi örtasidagi uşbu falsafiy zidlik Şarq şe'riyatining falsafiy an'analariga tayanadi. Aynan şunday badiiy strukturani Mirvarid Dilbozi tabiat lirikalarida, xususan uning "Binafşalar" va toğ tavsiflarida ham köriş mumkin. Dilbozida ham tabiat lirik qahramon dardini tinglaydigan sirdoşdir.

Bunga qarama-qarşi ölaroq, *"Oydinda"* va *"Tun"* şe'rlarida tun va sukunat muhitining falsafiy tahlili oldingi planga çiqadi. *"Oydinda"* şe'rida kosmik manzara bilan içki dunyo sintez qilinadi:

Jilib-jilmas to'lin oy,
Bulut xayolday yengil,
Oy anhorda qulun toy,
Gilosda şig'il-şig'il.
Yaxlit oynaday bo'lib,
Hovuzga yoyilgan u.
Egilsam-tubdan to'lib
O'zim çiqdim ro'baro'...

Hovuz suvida şoira öz aksini körişi (*"O'zim çiqdim ro'baro'"*) klassik Şarq falsafasidagi "özlikni anglaş" va tasavvufdagi tajalliy falsafasining zamonaviy şe'riyatdagi aksidir. Şoira koinot gözalligini tun bağrida kaşf etadi: *"Har nurda şodlik qança, har soya sirga to'liq"*. *"Tun"* şe'rida esa uşbu sokinlik töğridan-töğri ijodiy jarayonga, ilhom pallasiga aylanadi:

Tunda qança xayol, qança kuy,
Men berilib quloq solaman.
So'z topolmay ifodasiga,
Rang axtarib şoşib qolaman.
Men yozaman, yulduzlar o'tar...
Ko'zlarimda erib ketdi tun...

Tunning sotsial şovqinlardan uzoqligi san’atkorga sof badiiy haqiqatga erişiş va botiniy erkinlikni his qiliş imkonini beradi.

Epık va Lırık-Epık Tafakkurnıng Yuksalışı: "Xotıram Sınıqları" Dostonı va Mıllıy Xotıranıng Tıklanışı – Mustaqillik davri poetik jarayonining eng katta yutuği mustabid tuzum tomonidan parçalangan milliy xotiraning doston janri orqali qayta tiklanişidir. Zulfiyaning ijod mahsuli bölmiş *"Xotiram siniqlari"* dostoni bu yönalişda konseptual ahamiyatga ega. Şoira Istiqlol baxş etgan ozodlik muhitini yuksak samimiyat bilan olqişlaydi:

Hurriyat, keldingmi – nahotki kelding,
Pinhona soğindim, pinhona kutdim.
Yomğirga bağrini tutgan sahrodek –
Sening nasimingga qalbimni tutdim.

Uşbu satrlar uzoq yillar davomida senzura va mafkura tazyiqida yaşagan ijodkorning ozodlik havosiga bölgan taşnaligini körsatadi. Muallif bayon qiladiki, hurriyatning kelişi bilan uning içki dunyosida yaşiringan, *"Qo'rquv kalxatlari tegib sindirgan"* xotira siniqlari qayta boş kötarib, tilga kiradi. Dostonning falsafiy dramatizmi sovet qatağoni davrida bedarak ketgan akasining obrazida eng yuqori nuqtaga kötariladi:

... Aka ko’zingizda otaş bor edi,
Aka, joningizda quyoş bor edi,
Sultonlikka loyiq kelbat, layoqat,
Sardorniki yanglig' bardoş bor edi.
Sizni-da qora tun oldilarmikin,
Qo’lingizga kişan soldilarmikin...

"Qora tun" metaforasi bevosita 1930-yillarning qatağon maşinasini ifodalaydi. Şoira 60 yil davomida bu dardni içiga yutib kelganidan özini koyiydi: *"Oltmiş yil izimga qaytib yig'layin, bo'g'zimda toş bo'lgan yo'qlovlarimni"*.

Dostonda mustabid tuzum ijroçilari va uning soxta ğoyalariga qarşi keskin intellektual e’tiroz mavjud:

Alam. Yomon alam ko’zing ko’r bo’lsa,
Lekin so’qir dillik undan-da dahşat.
Xalq ganjin yulmoqqa ço’zilgan qo’lga
Biz alvon guldasta tutibmiz faqat.

Uşbu misralar sovet davrida xalqning ma’naviyatini, boyligini talagan rasmiy tuzumga qarşi ijodkorlarning majburlikdan qanday "alvon guldastalar" (madhiyalar) tutganining buyuk bir e’tirofi va puşmonligidir.

Mirvarid Dilbozining ham mustaqillik yillarida yozgan xotira-dostonlarida, xususan qatağon qurboni bölgan ozarbayjon ziyolilarining fojiasiga bağişlangan asarlarida ayni aççiq yöqotiş haqiqati va tarixiy adolatsizlikka qarşi isyon mavjuddir.

Har ikki şoirada ham epik tafakkur mustaqillik davrida rasmiy tarix yaşirgan haqiqatlarni yuzaga çiqariş uçun badiiy qurolga aylandi.

Umbaşarıy va Psıxologık Poetıka: "Muşoıra" va "Qatra" Şe'rları Tahlılı – Zulfiya poeziyasining miqyosi faqatgina lokal muhit bilan çeklanib qolmay, global va umumbaşariy koordinatalarga tutaşadi. Uning Hindiston taassurotlari asosida qalamga olingan maşhur *"Muşoira"* şe'ri Şarq madaniyatining umumiy birdamlik platformasini şakllantiradi:

Qay dil çamani boy, jozib nafasi,
Kimning fikri ötkir, teran, bokira?
Bu gurung – şoirlar musobaqasi –
Şarq şe'riy çamani, bu muşoira!

Şoira turli millat (Hind, Xitoy, Vyetnam, Nepal, Rus, Tojik) ijodkorlarini bitta estetik davrada birlaştiradi va şe'riyatni xalqlarning ozodlik köprigi deb baholaydi: *"Dillarni payvandlar edi satrlar do'stlik, qardoşlikning ko'prigisimon"*. Mirvarid Dilbozining ham dunyo xalqlarining tinçlik birdamligiga, umumbaşariy gumanizmga bağişlangan köplab şe'rlari bu kontekstda Zulfiya bilan töla maslakdoşlikni yuzaga keltiradi.

Zulfiya ijodining falsafiy çöqqilaridan biri bölgan *"Qatra"* şe'ri esa subyektiv ayol psixologiyasining eng teran qatlamlarini metaforik tilda yoritadi. Şoira arab hikmatiga tayanib, dunyodagi eng katta masofa ikki qalb örtasida ekanini bayon qiladi: *"Eng ço'ng, uzoq masofa dil bilan dil aro yotgan yo'l"*. Şe'rdagi "qatra" obrazi bevosita lirik qahramonning özidir:

Çunki qadah tubida tomçi
Bir bulbulning köz yoşi qadar —
Şaffof, quruq, otaşga töliq
Alangasiz turadi yonib,
Unda şodlik, kayfu safo yöq.
Içolmaysan bu mayni qonib.
Nima bölsin, şu yetim qatra,
Menman, menman, men özim faqat...

Uşbu "yetim qatra" – qadah tubida yonayotgan, şodlik va safodan yiroq, ammo içki otaşini saqlab qolgan ayol qalbidir. Bu – taşqi tomondan sokin köringan, biroq iç-içidan har daqiqa alovlanişga tayyor turgan Şarq ayolining badiiy arxetipidir. Mirvarid Dilbozi poeziyasidagi lirik qahramon ham ayni ma'naviy yuksaklikni, öz içki "qatrasini" zamonning ğuborlaridan asraş falsafasini ifodalaydi.

XULOSA

Mustaqillik davri poetik jarayonining badiiy-falsafiy manzarasi Özbekiston xalq şoiri Zulfiya Isroilova va Ozarbayjon xalq şoirasi Mirvarid Dilbozining ijodiy merosi, xususan, lirik şe'rlari va dostonlarining çuqur tahlili asosida örganilganda quyidagi fundamental ilmiy xulosalar şakllanadi:

1. Har ikki şoiraning lirik-epik merosi mustabid tuzumning bir xillaştirilgan "sovet insoni" şablonlarini parçalab, şaxsning içki erkinligini va subyektiv his-tuyğularining daxlsizligini qaror toptirdi.
2. Zulfiyaning "Xotiram siniqlari" dostoni sovet qatağonlarining şaxs, oila va millat ustidagi mudhiş izlarini hamda rasmiy mafkuraning soxtaligini oçib bergan, tarixiy xotirani qayta tiklagan öziga xos elmiy-badiiy hujjatdir va Mirvarid Dilbozi ijodi bilan uzviy tipologik boğliqlikni yuzaga keltiradi.
3. Har ikki ijodkorning tabiat, vaqt, umr va falsafiy yolğizlik ("Qatra", "Sensiz") konseptlariga yondaşuvi zamonaviy turkiy şe'riyatda ayol ijodining estetik miqyosini xalqaro va umumbaşariy darajaga kötardi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RÖYXATI

1. **Binnatova, A. Q. (Almaz Ulvi).** (2008). *Ozarbayjon – o‘zbek (chig‘atoy) adabiy aloqalari (davrlar, siymolar, janrlar, tamoyillar)*. Qartal nashriyoti.
2. **Dilbazi, M.** (2004). *Seçilmiş əsərləri*. Lider nəşriyyat.
3. **Karimov, N.** (2008). *XX asr o‘zbek adabiyoti manzaralari*. O‘zbekiston.
4. ***Müstəqillik dövrü Azərbaycan ədəbiyyatı***. (2016). Elm və təhsil. *(Qeyd: Müəllifsiz, kollektiv kitablar bu standartda birbaşa adı ilə başlayır).*
5. **Zulfiya.** (2006). *Tong bilan shom aro*. G‘afur G‘ulom nom. nashriyot-poligrafiya ijodiy uyi.